

 SAVOIR-VIVRE®

AQUARELLE

Stefan Koldehoff
Tobias Timm

ARTĂ FALSĂ,
BANI ADEVĂRAȚI
AFACEREA BELTRACCHI

traducere din limba germană de
MIHAI MOROIU

Colecție coordonată de Dana MOROIU

Stefan Koldehoff

Tobias Timm

FALSCHES BILD – ECHTES GELD. DER FÄLSCHUNGSCOUPE
DES JAHRHUNDERTS – UND WER ALLES DARAN VERDIENTE,

by Stefan Koldehoff and Tobias Timm

Published under the imprint Galiani Berlin

Copyright © 2012, Verlag Kiepenheuer & Witsch GmbH & Co. KG, Cologne/ Germany

© Baroque Books & Arts®, 2023

Imaginea copertei: Lucrare de artă. Ramă de tablou cu ornamente de frunze și acvile.
Atelierul din Lucca, sec. al XVII-lea. Lemn sculptat și aurit. Lucca, Museo di Palazzo Mansi.

© Rabatti & Domingie / AKG Images / Profimedia

Concepție grafică © Baroque Books & Arts®

Lector: Nicoleta Valentina Arsenie

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

KOLDEHOFF, STEFAN

Artă falsă bani adevărați: afacerea Beltracchi / Stefan Koldehoff & Tobias Timm;

trad. din lb. germană de Mihai Moroiu. - București: Baroque Books & Arts, 2023

ISBN 978-630-6522-26-2

I. Timm, Tobias

II. Moroiu, Mihai

73

34

Tipărit la ARTPRINT S.A.

Niciun fragment din această lucrare și nicio componentă grafică nu pot fi reproduse fără acordul
scris al deținătorului de copyright, conform Legii Dreptului de Autor.

INTRODUCERE

It's all about money

O priveliște înălțătoare. Plutești în apă și înaintea ta se deschide panorama întregului Freiburg. Nimic nu limitează perspectiva înotătorului, iar uriașele ferestre panoramice nu se aburesc nici iarna, deoarece sunt încălzite. Oamenii de rând locuiesc mult mai jos; abia dacă îi mai poți distinge de aici, de sus, din spațiosul bazin de înot cu instalație de contracurent și reflectoare subacvatice.

Proprietarii transferaseră, mai ales dintr-un cont deschis în Andorra, doar pentru construirea swimming pool-ului acoperit, circa 700 000 de euro. Sala de înot somptuoasă este parte a unui domeniu cu o suprafață locuibilă de 450 m² pe cinci niveluri, achiziționat în 2005 cu tot cu un teren uriaș și apoi complet reconstruit la costuri de circa 4 milioane de euro. Meșterii și arhitecții au fost plătiți din contul din Andorra, iar proprietarii, ori de câte ori veneau în vizită din sudul Franței, locuiau la marginea centrului vechi al Freiburgului, în Hotelul Colombi, probabil cel mai bun existent în acel loc.

În toamna anului 2010, opinia publică a aflat cine cum-părase domeniul: artistul Wolfgang Fischer, un pictor. În ce privește arta proprie, succesul său fusese moderat. Bani îi veneau din altă sursă: vreme de cel puțin treizeci de ani falsificase tablouri și le pusese în circulație împreună cu mai mulți complici – cel mai mare caz de fals în artă din Europa postbelică. În această serie de înșelăciuni fusese ajutat de Otto Schulte-Kellinghaus, veche cunoștință din Krefeld, iar mai târziu i se alăturase și Helene Beltracchi, cu care se căsătorise și după aceea îi adoptase și numele. Implicată în înșelătorie era și sora ei, Jeanette S., deși din punct de vedere juridic nu a fost membră a așa-numitei „bande Beltracchi”, după cum i s-a zis mai târziu.

În toamna anului 2011, cei patru au fost puși sub acuzație. Procesul, început atunci în fața curții districtuale din Köln, a luat în multe privințe aspectul unei farse. Jurnaliștii veniți din toată Germania să ia parte la judecată au tras unanim concluzia după sfârșitul ei surprinzător de rapid că așa ceva nu se putea întâmpla decât la Köln, în condițiile mentalității speciale de acolo. Altfel, pregătirile se desfășuraseră în cea mai profesionistă manieră: investigatorii, specializați în delictе din domeniul artelor, din brigada 454, Biroul de investigații penale Berlin, desfășuraseră o muncă excepțională. Dacă ar fi fost printate toate documentele din dosar, ar fi fost nevoie de multe mii de coli: vreme de un an și jumătate istorici de artă, avocați, detectivi particulari, procurori și polițiști din numeroase țări desfășuraseră cercetări, luaseră sute de declarații de la martori, studiaseră raporturile pentru numeroase conturi bancare și pentru zeci de evaluări făcute de experți în proveniență și tehnică artistică, înregistraseră analize ADN și procese-verbale de audieri. Falsificatorii reușiseră ca de-a lungul a zeci de ani să expună și să vândă lucrări proprii drept opere aparținând unor artiști ca André Derain și Raoul

Dufy, Max Pechstein și Heinrich Campendonk, Fernand Léger și Kees van Dongen, Carlo Mense și Heinrich Nauen, Georges Braque, Émile-Othon Friesz și Max Ernst.

Wolfgang Beltracchi a reușit și să se reprezinte strălucit în sala de judecată. După această apariție a sa, mass-media l-au numit un „șarlatan cuceritor” sau „Til Buhoghlindă”. Bărbatul în vârstă de 60 de ani, cu pletele sale grizonante, a abordat un aer de bufon care așază în fața lumii artelor oglinda capabilă să dezvăluie și să expună ridicolului afacerile banditești și prețurile absurde practicate de o întreagă branșă.

În realitate, în spatele faptelor sale și ale complicilor se ascundea cu totul altceva: intensă energie criminală care a asigurat de-a lungul anilor celor trei capi ai bandei o avere de multe milioane – iar perechiile Beltracchi de la călătorii de lux și automobile de lux până la domeniul de lux din Freiburg, o a doua reședință fastuoasă în sudul Franței (unde se găsea și colecția proprie de artă) și zeci de conturi bancare, din care plecau mereu însemnate sume către fonduri de investiții din toată lumea. În procesul de la Köln a fost vorba de toate acestea la fel de puțin ca de daunele provocate de banda Beltracchi în rândul negustorilor și colecționarilor, al prietenilor și rudelor, dar în primul rând chiar al artiștilor implicați. Opera expresionistului german Heinrich Campendonk, spre exemplu, devenit repetat ținta falsificării, abia dacă mai își găsește acum noi entuziaști și colecționari. Un mare artist a rămas de atunci marcat de pata că opera sa a fost afectată de numeroase falsuri. Și el, alături de mulți alți pictori, a căzut victimă bandei Beltracchi.

Dar asta nu avea să se întâmple niciun moment în fața judecății. Datoria unui proces penal este exclusiv să

dovedească fapte criminale concrete și să stabilească pedeapsa cuvenită pentru cei concret vinovați. Acuzarea și curtea au fost de părere că nu își pot atinge acest țel dacă nu încheie un „târg” cu făptașii. Nu exista siguranța că vor putea fi dovedite faptele celor trei inculpați principali – deși fără îndoială merita încercat după cercetările minuțioase ale Biroului de investigații penale – și a fost acordată o scădere a pedepsei pentru mărturisiri complete. De aceea, procesul împotriva bandei s-a încheiat aproape imediat ce începuse, după doar nouă zile de judecată. De fapt, pe banca acuzării ar fi putut să ia loc și o întreagă branșă: negustori de artă, muzee, colecționari și experți de-a lungul și de-a latul continentului fuseseră înșelați de banda de falsificatori. Unii dintre ei cu dragă inimă, desigur, deoa-rece cu tablourile lui Beltracchi se puteau câștiga mulți, mulți bani. Alții din neglijență, incompetență ori naivitate. Procesul de la Köln a dezvăluit în cel mai bun caz vârful aisbergului de credulitate, neglijență și lăcomie al pieței internaționale de artă: mai mult nici nu putea, nici nu dorea să realizeze. O sută șaptezeci de martori – printre care negustori de artă remarcabili, așa ca renumitul Marc Blondeau, experți căzuți în dizgrație, ca Werner Spies, dar și colecționari cunoscuți, bunăoară actorul hollywoodian Steve Martin – nici măcar nu au fost audiați, iar miile de pagini de dovezi rezultate din investigații minuțioase au rămas lăsate deoparte.

Ar fi existat motive întemeiate ca întreaga conduită a branșei să fi fost și ea luată în discuție, ca o componentă a scandalului Beltracchi. Doar cine înțelege că structurile și uzanțele comerțului internațional cu artă au permis să apară această afacere, în care a fost implicată elita caselor de licitație și a proprietarilor de galerii din Köln, Berlin, New York, Londra, Paris și Geneva, poate trage și concluziile stringent necesare. Elementele esențiale pentru acest

demers au fost puse la dispoziție de cercetările întreprinse de Biroul de investigații de la Berlin. Multe dintre acele dovezi au rămas în bună parte nebăgate în seamă în dosarele și pachetele din spatele scaunelor judecătorești de la Köln.

În timpul investigației care a durat aproape doi ani, în vederea procesului de la Köln, am găsit documente nepublicate, am stat de vorbă cu zeci de oameni implicați, iar cu ajutorul unor experți ca Ralph Jentsch și Peter van Beveren am găsit o întreagă serie de alte lucrări suspecte, despre care opinia publică nu a luat până acum cunoștință, dezvăluite pentru prima oară aici. Pornind de la această bază, relatăm povestea unui scandal care dezvăluie în mod exemplar că piața internațională de artă se aseamănă uneori cu o mlaștină întunecată. Dintotdeauna a plutit o bănuială legată de afacerile murdare cu frumoase obiecte de artă, însă abia șarlatania cu falsuri a bandei din jurul lui Beltracchi a scos pe deplin la lumină practicile întregii branșe și a făcut posibilă o privire spre interiorul ei, împiedicată până atunci de discreția absolută a comerțului de artă.

În povestea pe care o vom spune aici este vorba de intermediari de finanțe dubioase în paradisuri fiscale ca Hong Kong, Insulele Virgine Britanice și Monaco. De înmânarea de tablouri pe aeroportul custom-free din Geneva sau în recepții de hoteluri, de creșteri de prețuri legendare, de cunoscători în artă orbiți de lăcomie, de experți corupți și de cumpărători și vânzători pe bani negri din conturi anonimizate. Această carte nu vorbește doar de unul dintre cele mai palpitante dosare penale din ultimele decenii, ci reprezintă în același timp o introducere necenzurată în practicile pieței de artă – o piață pe care circulă anual miliarde de euro și pe care marjele de profit sunt depășite doar de cele din comerțul cu droguri și arme sau din zona prostituției.

Chiar dacă nu a executat el însuși toate tablourile puse pe seama sa, Wolfgang Beltracchi se situează încă de astăzi în rândul unor mari falsificatori de artă, de talia lui Otto Wacker, Han van Meegeren, Elmyr de Hory, Konrad Kujau sau Edgar Mrugalla. Cei mai mulți dintre ei nu au ratat șansa de a încerca să convingă posteritatea de versiunea lor asupra acestor lucruri. Și Wolfgang Beltracchi a profitat de această ocazie. Povestea sa a dovedit calități de roman, ba a fost și ecranizată¹, fiind oferită mai multor edituri chiar la scurt timp după sfârșitul procesului. Încă din sala de judecată, și-a făcut apariția o femeie care s-a prezentat jurnaliștilor ca agentă, împărțindu-le cărți de vizită cu autoportretul lui Beltracchi. Dar cui folosesc cu adevărat aceste volume de amintiri, care în mod straniu seamănă toate între ele? Îl prezintă de fiecare dată pe protagonist ca erou, dornic să-i înfățișeze pe împărații comerțului de artă așa cum erau ei în realitate, adică goi. Plăcerea lui cea mai mare, a declarat Wolfgang Beltracchi la proces, era să stea în grădina din sudul Franței și să se bucure. Iar în primul interviu acordat de el la cinci luni după proces revistei *Der Spiegel* declara: „Faima nu m-a atras niciodată. Puteam să expun încă din anii 1970 mai multe dintre lucrările mele, dar nu-mi doream asta. Eram ca un copil care, când vine de la școală, nu-și dorește decât să iasă din nou, să-și trăiască viața. Să stai mereu să migălești la un tablou? Nu, eu îmi doream să mă distrez, să călătoresc, să cunosc femei, să trăiesc la cea mai înaltă intensitate.” Cine se uită la fotografiile viley sale din Freiburg și cunoaște istoria falsurilor lui nu are cum să alunge bănuiala că adevărata motivație a falsificatorului nu se deosebește de cea a negustoriei de artă: era vorba de bani. Față de noi nu a vrut să declare mai mult, în ciuda întrebărilor repetate.

¹ Există documentarul „Beltracchi: The Art of Forgery”, din 2014 (n. tr.).

Într-o anumită privință însă cercetările noastre corespund confesiunilor făcute de Helene și Wolfgang Beltracchi: totul a fost de o simplitate absurdă, au declarat amândoi în fața justiției. Asta a fost ceea ce i-a uimit cel mai mult. Mulți galeriști și licitatori fie cu adevărat nu au remarcat, fie pur și simplu nu au vrut să remarcă nimic. De aceea, volumul de față ridică și problema unui nou cod al pieței de artă, pe care, potrivit estimărilor, mai mult de 10 la sută dintre obiecte sunt falsuri. Ne îndoim că dosarul Beltracchi singur va reuși să provoace consecințe profunde pe termen lung, așa cum au declarat din toată inima mulți dintre cei direct afectați în urma șocului încă proaspăt al scandalului: nu există branșă cu o memorie mai proastă ca piața de artă. Deoarece pofta de marfă proaspătă nu cunoaște margini.

Stefan Koldehoff/Tobias Timm Köln/Berlin, aprilie 2012

AUTORII MULȚUMESC URMĂTORILOR:

René Allonge, Peter van Beveren, Richard Feigen, Wolfgang Georg Fischer, Florian Glässing, Wolfgang Henze, Markus Höppener, Wolfgang Hörner, Florian Illies, Ralph Jentsch, Jens Jessen, Sofia Komarova, Burkhard Leismann, Moritz Müller-Wirth, Jörg Nabert, Niklas Maak, Ernst Nolte, Ulla Pageler, Alexander Pechstein, Gerhard Pfennig, Peter Raue, Hanno Rauterberg, Hans Peter Reisse, Christian Schertz, Karlheinz Schmid, Kerstin Schmitt, Marcus Schönfelder, Stefan Simon, Aya Soika, Werner Spies, Kathrin Stoll, Matthias Sträßner și multor altor parteneri de discuție care au preferat să rămână anonimi.

Stefan Koldehoff mulțumește lui:

Nora Koldehoff și celor trei copii extrem de răbdători ai lor

Tobias Timm mulțumește lui:

Jasmin, Jacob și Philipp Timm, Dagmar și Uwe Timm,
Sabine Müller-Stoy

CUPRINS

Introducere. It's all about money	5
1. ALBUL FALS	12
O „lucrare majoră a modernismului”	13
Depozite scutite de taxe vamale și conturi numerice	15
Tablou fără garanție.....	17
Căutări printre straturile de vopsea.....	20
Bombe fumigene	26
2. ÎN CĂUTAREA URMELOR	29
„Colecția Alfred Flechtheim”	30
Portret nereușit – tipar nereușit.....	33
Experți și expertize	37
Fără reguli unitare	40
În căutarea „colecției Jägers”	42
„Pod peste Sena cu barje”	44
„Colecția particulară America de Sud”	46
„Tot mai multe inadvertențe”	51
La ALDI din Mechernich	55
3. CUM S-A TRANSFORMAT	
Muzeul din Ahlen în placă turnantă a falsurilor.....	58
Dintr-o sursă renană.....	61

„Pescarii de la Collioure”	65
Doamnă în alb-negru	69
„Prea frumos să fie adevărat”	72
4. ARESTAREA	78
Comisar cu specializare în artă.....	79
Operațiunea de ascultare	81
Un computer dispărut.....	84
Regele falsificatorilor.....	89
Vila de la Freiburg a falsificatorilor.....	95
5. CUM A DEVENIT WOLFGANG FISCHER ESCROC – ȘI A SCĂPAT CA PRIN MINUNE DE POLIȚIE	99
Primele tablouri ale lui Wolfgang Fischer ajunse în fața instanței.....	103
„Contele Otto”, directorul de vânzări.....	108
Căutare zadarnică.....	110
6. METODA BELTRACCHI.....	112
Pânze netezite și dulapuri de uscare.....	114
Cataloage vechi	118
Fapta	120
Digresiune despre originalitate	124
7. „OAMENI CARE ȘTIU CE ÎMI FACE BINE”	129
Valoare adăugată	132
Meșterul croitor Knops	134
Neconținut tablouri noi	137
Conturi la Zürich și în Andorra.....	140
Vizită la Mèze	144
Valoarea crește la Brühl.....	147
„Neobișnuit de mulți bani”	152
Nepotriviri	155
8. DIMENSIUNI INTERNAȚIONALE	160
Societatea discretă.....	162
Bani negri pentru tablouri multicolore.....	163
Campendonk la Hollywood.....	166
Peisaj montan „curat ca lacrima”	168

Liste de lucrări și negative.....	170
Bărbat cu floare	174
Pictor de cărți poștale	175
 9. ÎN FAȚA LEGII	181
Simțul frumosului.....	182
Tăcere.....	184
Tactică procesuală	186
Înțelegerea.....	188
„Tablouri nepictate”	190
„A fost absurd de simplu”	194
„Lovitură sub centură”	197
 10. UNDE S-AU PIERDUT TABLOURILE FALSE?	201
Furat în Mexic, dispărut în Japonia.....	202
Rămas-bun din camera de corpuri delict	206
Câte alte falsuri a produs Beltracchi?.....	207
 11. SĂ ÎNVĂȚĂM DIN TRECUT?.....	212
Cum să-ți cumperi prestigiu cultural.....	214
Științele umaniste versus științele naturii	216
Rolul experților	219
Fără răzgândire	221
Un cod pentru piața de artă	223
Consecințe în domeniul penal	231
 12. IMITATORI? ORI MODELE?	233
Paralele	234
Prințesă arabă sau fabricant de zahăr	235
 Lucrări de Wolfgang Beltracchi aflate în posesia sau în cercul său imediat	239
Autorii mulțumesc următorilor:	268

WITH LOVE,
BAROQUE

Lumină și culoare, geniu și hazard, alchimie, istorie, literatură și religie, splendoare, uluire și povestea fiecărei nuanțe într-o aventură în lumea operelor de artă, fără să ieși din cutia ta de acuarele.